

מנקודת מבטו של אקטואר ביטוח חיים ופנסיה: הפתק הצהוב והסדר קרנות הפנסיה – כתבה מס' 14

האקטואר רועי פולניצר מסביר כיצד נפתרה בעיית הגירעון האקטוארי בקרנות הפנסיה הותיקות באמצעות מספר צעדים.

הטאם היה שחסכו, לעיתים בעל כורחם, בקרנות שלא נוהלו נכון על-ידי ההסתדרות ולא פוקחו היטב על-ידי המדינה – מדובר בפיתרון כולל.

בעיות דומות היו קיימות בשנות ה-90 גם בקרנות הפנסיה בחלק גדול מהעולם המערבי, ובעיקר באירופה וביפן. מדינות אלו באותה העת לא ידעו להחליט כיצד להתמודד עם הבעיה הזו, שנבעה בעיקר מהעלייה התלולה בתוחלת החיים. ואולם לכולם היה ברור בשעתו שמדובר בפצצת זמן שאותה חייבים לנטרל.

ישראל זכתה למחמאות רבות מצד מומחים בינלאומיים על כך שהצליחה לנטרל מבעוד מועד ועם כמות מינימלית של נפגעים מאותה פצצה. אי מציאת פיתרון הולם בזמן, היה עלולה להשאיר עשרות ואף מאות אלפי פנסיונרים ללא פנסיה.

הכותב הוא האקטואר הראשי של "שווי פנימי" משנת 2010 ועד היום. משנת 2006 עורך חוות דעת אקטואריות, יועץ לתאגידים ציבוריים ומתמנה ע"י בתי משפט ובתי דין כאקטואר וככלכלן מוסמך.

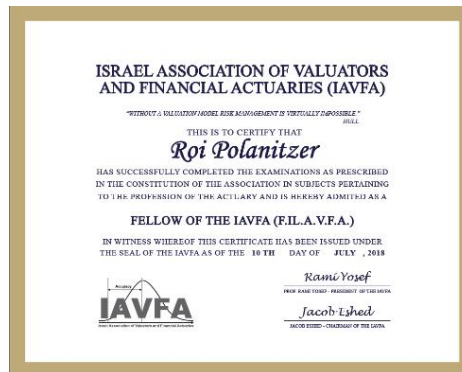
הנושאים בהם מר פולניצר עוסק: היוון התחייבות מעביד לפי IAS-19, הערכות שווי חברות, קניין רוחני ומכשירים פיננסיים מורכבים, איזון משאבים בגידושין, חישובי ריבית, חישובי הפסדי שכר ופנסיה, חישובי ביטוח לאומי תמחור חוזי ביטוח ופנסיה, עריכת מחקרים, בניית מודלים אקטואריים, ועוד.

חבר מלא בלשכת מעריכי השווי והאקטוארים הפיננסיים בישראל, F.I.L.A.V.F.A., באגודה העולמית לאקטוארים ובאגודה הישראלית לאקטוארים.

המדינה הבינה שאם לא תפתור את בעיית הפנסיה, הבעיה תחזור אליה בשלב מסוים ואז היא תהיה גדולה וחריפה עוד יותר. לכן הוסכם "לגדור" את בעיית הקרנות ולסגור אותן למצטרפים חדשים.

במקום הקרנות הוותיקות, הוחלט להקים קרנות פנסיה חדשות. כל מי שהצטרף מינואר 1995 לאחד ממקומות העבודה הקשורים עם קרנות הפנסיה, החל לחסוך בקרן פנסיה חדשה. מי שנשאר בקרן הישנה, לא יכול היה לצאת.

השלב האחרון בפתרון בעיית קרנות הפנסיה הישנות הושלם בתוכנית הכלכלית של 2004. בשנה זו החליטה המדינה להלאים את קרנות הפנסיה, כלומר: ליטול את הניהול מידי ההסתדרות ולמנות מנהלים מטעמה.

תם העידן בו ההסתדרות מנהלת את קרנות הפנסיה. בנוסף, החליטה המדינה להפסיק באופן איטי את הנפקת איגרות החוב המיועדות לקרנות הפנסיה הוותיקות, להגדיל את העמלות ודמי הניהול שמשלמים העמיתים, לדחות את גיל הפרישה ועוד.

בתמורה התחייבה המדינה לממן לפחות מחצית מהגירעון של קרנות הפנסיה: לפחות 70 מיליארד ש"ח מתוך גירעון שנאמד אז בסכום של 140 מיליארד ש"ח. את היתרה נאלצו העמיתים לסבסד מכיסם בכך שתנאיהם הורעו, ההפרשות שלהם הוגדלו ועוד.

כך למעשה תמה ונשלמה פרשת קרנות הפנסיה הוותיקות, שינוהלו בפועל עד שאחרון העמיתים שחסכו בהם ימות בעוד כמה עשרות שנים. כדאי לציין, כי למרות הביקורת הרבה ולעיתים המוצדקת על ההסדר שנעשה והפגיעה בעמיתים – שכל

כתבה הקודמת תיארת את בעיית הגירעון האקטוארי שהתפתח בקרנות הפנסיה הוותיקות – גירעון של עשרות מיליארדי ש"ח.

תחילת הפתרון הייתה כבר בשנת 1987 כאשר בוטלה, לפחות בחלק מהמקרים, שיטת שלוש השנים. חישוב הפנסיה עבר לשיטה בה מחשבים את היחס בין השכר של העובד לאורך כל שנות הוותק שלו לבין השכר הממוצע במשק בכל שנה ושנה (שיטת הממוצעים).

שיטת הממוצעים הביאה לקיטון משמעותי בתשלומי הפנסיה העתידיים של הקרנות. ברם, לא כל אירגוני העובדים הסכימו לשינוי, כך שוועדים חזקים המשיכו להבטיח לחבריהם פנסיות גבוהות מאלו שקיבלו עובדים חלשים.

השלב השני ואולי הקריטי ביותר של הפיתרון היה בשנת 1995, כאשר שר האוצר בממשלת רבין היה אברהם שוחט. שוחט חתם אז עם ההסתדרות על הסכם שמטרתו פתרון בעיית קרנות הפנסיה שנקרא "הסכם הפתק הצהוב", על שם צבע הנייר עליו נכתב בכתב-יד.

ההסכם היה ההכרח הראשונה של המדינה במחויבות כלשהי מצידה למצבן של קרנות הפנסיה ולגרעונות שלהן. לא אחת נטען, כי המדינה היתה מודעת במשך שנים ארוכות לכך שקרנות הפנסיה אינן בנויות נכון וכי מצטרבים בהן גרעונות, אך לא עשתה דבר.

בהסכם הפתק הצהוב, המדינה הסכימה לסבסד מכספי משלם המיסים חלק מהפגיעה בפנסיה של העובדים שחישוב הפנסיה שלהם נעשה לפי שיטת הממוצעים. כלומר: המדינה הסכימה להיכנס בנעלי קרנות הפנסיה כדי שציבור החוסכים לא יפגע.

אומנם הייתה הגבלה לסכום שהמדינה היתה מוכנה לסבסד, אבל זו הייתה הצהרה על כך שהמדינה נוטלת אחריות על מצבן של הקרנות. ההסכם אושר על-ידי הממשלה, בוצע בסופו של דבר באופן חלקי בלבד ובוטל כליל בשנת 2003.

ואולם, מרכיב נוסף באותו הסכם הולל שינוי יסודי בענף הפנסיה הישראלי.

